

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรม และคดีไม่มีข้อยุ่งยากในประเทศไทย

ในบทนี้ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาวิธีพิจารณาความอาชญากรรมคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้น ควรจะต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักกฎหมาย ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของวิธีพิจารณาความอาชญากรรมคดีไม่มีข้อยุ่งยากไป เพราะคดีทั้งสองมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน และเพื่อนำมาศึกษาต่อถึงหลักกฎหมาย และวิธีพิจารณาความอาชญากรรมคดีไม่มีข้อยุ่งยากต่อไป

เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญใช้คดีอาชญากรรม และเป็นคดีที่ไม่มีประเด็นยุ่งยากซับซ้อน หากได้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยรวดเร็ว ซึ่งอาศัยวิธีพิจารณาแบบคดีอาชญากรรมประกอบกับบทบัญญัติที่ใช้กับคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ย่อมจะทำให้คดีเสร็จไปได้โดยรวดเร็ว ดังนั้นกฎหมายจึงได้บัญญัติให้นำกระบวนการพิจารณาของคดีอาชญากรรมมาปรับใช้โดยอนุโลมกับวิธีพิจารณาแบบคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

1. หลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ในประเทศไทย

ในอดีตวิธีพิจารณาความอาชญากรรม หรือคดีที่มีทุนทรัพย์พิพาทเล็กน้อยในประเทศไทย นั้น ได้รับการบัญญัติให้มีวิธีพิจารณาพิเศษแยกต่างหากจากวิธีพิจารณาความแพ่งสามัญทั่วไป มาตั้งแต่ก่อนที่จะมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังปรากฏในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ที่กำหนดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาชญากรรมเป็นอีกหมวดหนึ่ง ต่างหากจากบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาคดีโดยทั่วไป¹ อันเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับแรกของไทย “คดีมะโนสาร” บัญญัติอยู่ในหมวดที่ 4

¹ กมล ธีรเวชพลกุล, “ทางปฏิบัติของศาลในการดำเนินคดีอาชญากรรมและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก”, ดุลพินิจ เล่ม 3 ปีที่ 40 น. 70 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2536), และไพโรจน์ วายุภาพ, การปฏิบัติเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2546), น. 9-10.

ว่าด้วยวิธีพิจารณาความคดีมะโนสาเร่ มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 บัญญัติว่า

“บรรดาความซึ่งโจทก์ร้องขอให้ศาลบังคับคดีอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์ สิ่งของหรือสมบัติ พัสตุอย่างอื่น หรือสิ่งอันใดอันปนข้อวิวาทในคดีอันนั้นมีกำหนดทุนทรัพย์หรือเงินหรือราคาที่โจทก์ ร้องขอไม่เกินกว่าสองร้อยบาทหรือมีโทษจำคุกไม่เกินกว่าหกเดือนจัดว่าเป็นความมะโนสาเร่

เว้นแต่คดีเรื่องที่ดิน ถึงจะฟ้องตั้งราคาน้อยเท่าใด ก็ไม่นับเข้าเป็นความมะโนสาเร่ นอกจากเป็นแต่คดีฟ้องเรียกค่าเช่าซึ่งไม่เกินสองร้อยบาท หรือฟ้องไล่ผู้เช่าออกจากที่เช่าอันมีราคา ค่าเช่าไม่เกินเดือนละสองร้อยบาท

คดีฟ้องจำเลยหลายคนเรียกทุนทรัพย์หรือปรับไหมจำเลยรายตัวจำเลยคนหนึ่งไม่เกิน สองร้อยบาท หรือมีโทษคนหนึ่งไม่เกินหกเดือน เมื่อรวมจำเลยหลายคนเข้าเป็นจำนวนทุนทรัพย์ มากกว่าสองร้อยบาทก็ดี โทษจำคุกเกินหกเดือนก็ดี ให้ถือเอาทุนทรัพย์หรือโทษตามรายตัว เป็น ประมาณคงนับว่าเป็นคดีมะโนสาเร่เหมือนกัน

บรรดาความมะโนสาเร่ทั้งหลายนั้น ให้ศาลพิจารณารวบรัดคดีให้สั้นเข้าตามวิธีที่ กล่าวไว้ในหมวดนี้”

สรุปได้ว่า ลักษณะคดีมะโนสาเร่ หมายถึง คดีแพ่งที่โจทก์ฟ้องมีทุนทรัพย์ไม่เกินสอง ร้อยบาท เว้นแต่เรื่องที่ดิน นอกจากคดีที่ฟ้องค่าเช่าไม่เกินเดือนละสองร้อยบาท หรือฟ้องขับไล่ผู้ เช่าออกจากที่เช่าอันมีค่าไม่เกินเดือนละสองร้อยบาท แต่ถ้าจำเลยกล่าวแก้เป็นข้อพิพาทด้วย กรรมสิทธิ์ที่ดินนั้นแล้วไม่เรียกว่าความมะโนสาเร่² ในการพิจารณาคดีมะโนสาเร่ให้ศาลพิจารณา รวบรัดให้สั้นเข้า วิธีฟ้องคดีมะโนสาเร่ โจทก์อาจทำเป็นหนังสือหรือมาให้อ้อยค่าต่างฟ้องต่อศาลก็ ได้ เมื่อศาลรับฟ้องแล้วก็ให้ออกหมายเรียกจำเลยให้มาแก้คดีทีเดียว การแก้คดีนั้น จำเลยจะให้ การเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ ตามพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 ซึ่งใช้ บังคับในขณะนั้น โดยให้อำนาจศาลโบริสภาในกรุงเทพและศาลแขวงในต่างจังหวัดที่จะพิจารณา พิพากษา

²เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ(จิตต์ ณ สงขลา),บทพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง, เล่มที่ 2 พิมพ์ครั้งที่ 2, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรณ ธนากร, 2475), น. 184.

จากการตรวจสอบที่มาของบทบัญญัติวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่จากเอกสารเกี่ยวกับการพิจารณาร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีความแพ่ง ที่ประกาศใช้ในปี พ.ศ.2478 แล้วปรากฏว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีความแพ่งเป็นผลจากการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีความแพ่ง ร.ศ.127 มาพิจารณายกร่างขึ้นใหม่เป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีความแพ่งเลยโดยตรง โดยมีได้ระบุว่าวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่เป็นวิธีพิจารณาที่พัฒนาขึ้นจากกฎหมายไทยโดยแท้จริงหรือลอกเลียนแบบมาจากบทกฎหมายของประเทศอื่นประเทศใด และเมื่อพิจารณาถึงที่มาของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีความแพ่ง ร.ศ.127 ก็ไม่พบเอกสารของทางราชการที่แสดงให้เห็นได้ว่ามีแหล่งกำเนิดมาจากที่ใด จึงไม่อาจทราบได้แน่ชัดถึงทฤษฎีและแนวความคิดของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ของประเทศไทยว่าเริ่มแรกนั้นเป็นประการใด³

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะไม่อาจทราบได้อย่างแน่ชัดถึงทฤษฎีและแนวความคิดของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ของประเทศไทยตั้งแต่เริ่มแรกก็ตาม แต่จากการศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ของประเทศไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทำให้สามารถทราบถึง หลักการเจตนารมณ์ และวัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ กล่าวคือวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ ได้แยกบัญญัติไว้ใน ภาค 2 ลักษณะ 2 ว่าด้วยวิธีพิจารณาวินิจฉัยในศาลชั้นต้น ต่างจากวิธีพิจารณาสამัญญ์ในศาลชั้นต้นนั้น ก็เพื่อให้มีบทบัญญัติเร่งรัดให้ศาลดำเนินกระบวนการไปโดยรวดเร็วแตกต่างไปจากวิธีพิจารณาสามัญญ์ในศาลชั้นต้นที่ใช้บังคับแก่การดำเนินคดีแพ่งสามัญญ์ทั่วไป ตามที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 1 โดยมีมุ่งหมายให้ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้โดยไม่ชักช้าและให้การพิจารณาสั้นเข้า⁴ นอกจากนี้ยังมีนักกฎหมายอีกหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการเจตนารมณ์ และวัตถุประสงค์ของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ของไทยไว้อีก

ดังนั้น ผู้เขียนได้รวบรวมไว้ดังนี้

“...การพิจารณาคดีมโนสาเร่เป็นการพิจารณาที่มีขั้นตอนง่ายๆ สะดวกและรวดเร็วกว่าวิธีพิจารณาคดีแพ่งสามัญญ์...สรุปแล้ววิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่มีหลักการในระยะเริ่มแรกอยู่ 3 ประการใหญ่ๆ ด้วยกันคือ ประการแรก เป็นวิธีพิจารณาคดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อย ประการที่สอง เป็นวิธีพิจารณาที่มีเจตนารมณ์ ให้มีขั้นตอนง่ายๆ สะดวก และรวดเร็ว ซึ่งคู่ความ

³เกริก วณิกกุล, “การส่งเสริมให้มีการใช้วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่เพิ่มขึ้น,” บทบัณฑิตย์ 43, ตอนที่ 1,7, น. 58-59 (มีนาคม 2530).

⁴พระยานิติการณประสม, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีความแพ่ง, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2515), น. 642.

ดำเนินคดีได้เองไม่จำเป็นต้องจ้างทนายความมาว่าคดีให้จึงเป็นการตัดรายจ่ายของคู่ความไปในตัว และประการที่สาม เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษานายเดี่ยว และมุ่งหมายจะให้ฟ้องร้องในเขตอำนาจศาลแขวง⁵ ส่วนประเภทคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ปัจจุบันนี้ในเขตอำนาจศาลแขวงจะไม่มีคดีประเภทนี้พิจารณาแล้ว ดังนั้น การฟ้องคดีไม่มีข้อยุ่งยากจึงน่าจะต้องไปฟ้องที่ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาที่ไม่ใช่ศาลแขวง

“วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาแบบสามัญมีความมุ่งหมายที่จะจัดการหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นเฉพาะที่เป็นคดีเล็กน้อยซึ่งมีทุนทรัพย์ที่พิพาทกันเป็นจำนวนไม่มาก จำต้องให้ข้อพิพาทนั้นเสร็จไปในเวลาอันรวดเร็ว สะดวก ประหยัด จึงจะเป็นการสมควรหรือคุ้มกับการที่นำคดีมาสู่ศาล”⁶

“เพื่อเป็นการลดขั้นตอนกระบวนการวิธีพิจารณาที่ยุ่งยากและสลับซับซ้อนให้น้อยลงเท่าที่จะทำได้และไม่เสียความเป็นธรรม กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงมีบทบัญญัติพิเศษเฉพาะว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ คุณลักษณะเฉพาะของกระบวนการพิจารณาคดีมโนสาเร่ ไม่เป็นเพียงการลดขั้นตอนกระบวนการวิธีพิจารณาคดีสามัญที่ยุ่งยากให้น้อยลงเท่านั้น ขณะเดียวกันก็จะช่วยให้กระบวนการพิจารณาคดีมีความรวดเร็วและดำเนินไปโดยรวดเร็วยิ่งขึ้นซึ่งมีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับคดีแพ่งเล็กน้อย จำนวนทุนทรัพย์ไม่มากนัก เพราะจะช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและไม่ต้องเสียเวลาในการดำเนินคดีมากเกินไปจนความจำเป็น”⁷

จากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ของไทยและจากหลักการเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของพิจารณาคดีมโนสาเร่ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ดังนี้

- (1) เป็นวิธีพิจารณาสำหรับคดีเล็กน้อยๆ ทุนทรัพย์ไม่สูง (ทุนทรัพย์ไม่เกิน 3 แสนบาท) ในทางแพ่ง
- (2) เป็นวิธีพิจารณาที่มีความสะดวกที่สามารถลดขั้นตอนกระบวนการพิจารณาที่ยุ่งยากซับซ้อนให้น้อยลง

⁵เกริก วณิกกุล,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3, น. 54-55.

⁶ไพโรจน์ วายุภาพ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น. 4-5.

⁷วรวิทย์ ฤทธิพิศ,วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2535), น. 12.

(3) เป็นวิธีพิจารณาที่จะทำให้การพิจารณาเกิดความรวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่าย จากเจตนารมณ์ของกฎหมายคดีมโนสาเร่ จึงทำให้ผู้ร่างกฎหมายได้บัญญัติกฎหมายในส่วนคดีไม่มีข้อยุ่งยากออกมาต่อท้ายคดีมโนสาเร่ โดยวางหลักเกณฑ์ในเรื่องประเภทมูลคดีให้มีความแตกต่างจากคดีมโนสาเร่ แต่กฎหมายก็ได้ให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมโนสาเร่มาปรับใช้ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะช่วยให้คดีเสร็จสิ้นไปอย่างรวดเร็ว อันจะช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายแก่ประชาชนทั่วไป ทั้งยังแบ่งเบาภาระของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดี เนื่องจากมีกระบวนการพิจารณาที่มีขั้นตอนที่เรียบง่าย สะดวกรวดเร็วกว่าคดีสามัญมาก⁸

2. ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

เพื่อความสะดวกในการศึกษาทำความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากของไทย ผู้เขียนขอแยกพิจารณาตามช่วงระยะเวลาและตามการเปลี่ยนแปลงซึ่งแบ่งได้ดังต่อไปนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาก่อนปี พ.ศ.2478⁹

หลังจากที่ได้มีการประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ.110 (พ.ศ.2434) แล้ว 1 ปี ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติตั้งศาลโปริสภาเป็นศาลกองตระเวนสำหรับกรุงเทพมหานคร ร.ศ.111 (พ.ศ.2435) ขึ้นใช้บังคับให้อำนาจศาลโปริสภาที่จะชำระและตัดสินความแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่เกิน 2 ชั่ง และคดีไม่มีทุนทรัพย์จำพวกฟ้องขับไล่ต่อมาในปี พ.ศ.2451 ซึ่งเป็นเวลาปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการตราพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) ออกใช้บังคับให้อำนาจศาลโปริสภาในกรุงเทพฯ และศาลแขวงในต่างจังหวัดที่จะพิจารณาพิพากษาคดีมีทุนทรัพย์ไม่เกิน 200 บาท และคดีไม่มีทุนทรัพย์จำพวกฟ้องขับไล่ คดีความแพ่งเล็กน้อยซึ่งมีจำกัดจำนวนทุนทรัพย์ไว้ไม่สูงนักรวมถึงคดีไม่มีทุนทรัพย์จำพวกฟ้องขับไล่เหล่านี้เป็นที่รู้จักกันและเรียกกันว่า“ความมโนสาเร่” ต่อมาอีก 6 ปี ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ออกมาใช้บังคับให้อำนาจนายอำเภอมีอำนาจฝ่ายตุลาการในทางความแพ่งที่จะเปรียบเทียบคดีแพ่งมีทุนทรัพย์ไม่เกิน 200 บาท อีกด้วย เป็นอันว่าคดีแพ่งมีทุนทรัพย์ไม่

⁸ กมล ธีรเวชพลกุล,อ้างแล้ว เิงอรุณที่ 1, น. 99.

⁹ เกริก วณิกกุล,อ้างแล้ว เิงอรุณที่ 3, น. 60-61.

เกิน 200 บาท นายอำเภอมีอำนาจเปรียบเทียบได้ ถ้าคู่ความตกลงกันไม่ได้สามารถนำไปฟ้องร้องต่อศาลแขวงซึ่งผู้พิพากษานายเด็ยวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้

ซึ่งในสมัยก่อนปี พ.ศ. 2478 นี้ยังไม่ได้มีบทบัญญัติคดีไม่มีข้อยุ่งยากขึ้นมาใช้บังคับ

2.2 การตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งออกบังคับใช้ในปี พ.ศ.2478¹⁰

หลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในปี พ.ศ.2475 ได้ 3 ปี ก็มีการตรากฎหมายสำคัญ 2 ฉบับ ออกมาใช้บังคับพร้อมกันในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 คือ

- 1) พระธรรมนูญศาลยุติธรรม และ
- 2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ทั้งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนี้ได้จัดวางโครงสร้างของศาลยุติธรรม อำนาจของผู้พิพากษานายเด็ยว อำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงและศาลอื่นๆ รวมทั้งวิธีพิจารณาความแพ่งเอาไว้ทั้งหมดเริ่มต้นตั้งแต่ผู้พิพากษานายเด็ยวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีมโนสาเร่ ในเขตที่มีศาลแขวงศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีมโนสาเร่ก็ได้แก่ศาลแขวงนั่นเองไม่ใช่ศาลแพ่งหรือศาลจังหวัด ส่วนคดีมโนสาเร่เป็นเช่นไรนั้นก็มบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 189

นอกจากนี้ยังมีวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากบัญญัติไว้ต่อทำในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นมาตรา 196 ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาคดีด้วย โดยตราไว้ในส่วนของคดีวิสามัญอันเป็นวิธีการดำเนินคดีโดยรวบรัดควบคู่กับคดีมโนสาเร่ ทั้งนี้บทบัญญัติเรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้น เดิมได้บัญญัติไว้ว่า

มาตรา 196 “ ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธ หรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริง มีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โจทก์จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องขอให้ศาลพิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัดก็ได้แต่คำร้องนั้นต้องมีคำสาบานของโจทก์ต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือคำสาบานของบุคคลอื่นที่โจทก์แต่งตั้งซึ่งรู้เห็นข้อความในคำฟ้องนั้นยืนยันว่าข้อความที่อ้างในคำฟ้องนั้นเป็นความจริงติดไปด้วย

¹⁰ เฟิงอ้าง, น. 62-63.

ถ้าศาลเห็นว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากก็ให้ศาลมีคำสั่งพิจารณาคดีนั้น ตามข้อบังคับที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ว่าด้วยคดีมโนสาเร่ ภายใต้บังคับต่อไปนี้

(1) ให้ศาลออกหมายเรียกไปยังจำเลย แสดงจำนวนเงินที่เรียกฟ้องและเหตุแห่งการเรียกฟ้อง และให้จำเลยมาศาลและให้การในวันใดวันหนึ่งที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไม่เกินห้าวันนับแต่วันส่งหมายนั้น โดยมีให้เป็นการเสียหายต่อการต่อสู้คดี

(2) ถ้าจำเลยมาศาลให้จดค่าแถลงของจำเลยลงในรายงานพิสดาร และถ้าศาลได้พิจารณาค่าแถลงและคำให้การของจำเลยแล้วเห็นว่าจำเลยไม่มีเหตุต่อสู้คดีนั้น ก็ให้ศาลพิพากษาคดีนั้นโดยเร็วที่จะพึงทำได้ แต่ถ้าปรากฏต่อศาลว่าจำเลยอาจมีข้อต่อสู้อันสมควร ก็ให้ศาลดำเนินการพิจารณาไปโดยไม่ชักช้า และฟังคำพยานทั้งสองฝ่ายก่อนพิพากษา

คดีอันอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรานี้ ห้ามมิให้ศาลอนุญาตตามคำขอของจำเลยเพื่อขอลื่อนเวลายื่นคำให้การ หรือเพื่อเลื่อนคดี เว้นแต่จำเลยจะแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำขอของตนมีเหตุผลดีและสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้คดีอันสมควร หรือเมื่อศาลเห็นว่าโดยพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้เป็นพันธวิสัยที่จำเลยจะมาศาลหรือยื่นคำให้การก่อนหรือวันที่กำหนดไว้ได้

(3) ถ้าจำเลยได้รับหมายเรียกของศาลแล้ว ไม่มาศาลตามกำหนดนัดให้ศาลมีคำสั่งโดยไม่ชักช้าว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาแล้วให้ศาลพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว และพิพากษาโดยเร็วเท่าที่พึงกระทำได้

ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมและดำเนินการพิจารณาต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้”

ซึ่งหลักกระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ตามมาตรา 196 แต่เดิมนั้นไม่ได้มีการนำมาบังคับใช้อย่างแพร่หลายนัก เนื่องจากมีข้อขัดข้องในการที่จะนำมาใช้ โดยเหตุที่ไม่มีการจัดทำสถิติแยกประเภทของคดีไว้ และไม่ปรากฏคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับคดีไม่มีข้อยุ่งยากวางไว้เป็นบรรทัดฐาน จึงไม่เป็นที่แน่ชัดในสมัยนั้นว่ามีการนำเอากระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากมาใช้มากน้อยเพียงใด แต่จากประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดทั่วไปของผู้พิพากษาในสมัยนั้น¹¹ พอจะกล่าวได้ว่าเกือบไม่มีการใช้วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากนี้เลย เนื่องจากเหตุที่คู่ความไม่คุ้นเคยกับวิธีพิจารณาคดีประเภทนี้ เพราะการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจใช้วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามมาตรา 196 นั้น จะต้องเป็นเรื่องที่โจทก์ยื่นคำขอให้พิจารณาคดีโดยรวบรัดมาพร้อมกับคำฟ้อง

¹¹ เฟื่องอ้าง, น. 70.

โดยที่ ต้องทำคำสาบานว่าข้อความที่อ้างมาในคำฟ้องเป็นความจริงแนบติดไปด้วย ดังนั้น หากโจทก์ไม่ได้ฟ้องร้องเสนอคดีต่อศาลในลักษณะนี้แล้ว ศาลเองย่อมไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาคดีไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากและตั้งแต่เริ่มใช้วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็คงหลักการเดิมไว้ตลอด โดยมีการแก้ไขปรับปรุงเล็กน้อย เพียง 3 ครั้งเท่านั้น

2.3 การแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งออกบังคับใช้ในปี พ.ศ.2499¹²

การแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในปี พ.ศ.2499 ในส่วนคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ยังคงรูปเดิม โดยไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมแต่ประการใด แต่ในปี พ.ศ.2499 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 189 ในส่วนคดีมโนสาเร่ ซึ่งเป็นบทนิยามคดีมโนสาเร่พร้อมทั้งแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 ซึ่งเป็นบทห้ามอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงให้สอดคล้องต้องกัน อีกทั้งแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 22 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษานายเดี่ยว กับพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 15 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจศาลแขวง ให้ได้รับความรับกันและสอดคล้องต้องกันกับการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

สถานะทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่หลังจากการแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปี พ.ศ. 2499 เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในปีที่แล้ว สถานะทางกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ก็อยู่ในรูปลักษณะเดิมมาตลอด ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 189 ซึ่งเป็นบทมาตราแรกในวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ นั้นไม่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกเลยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 เป็นต้นมา

2.4 การแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งออกบังคับใช้ในปี พ.ศ.2534

ในส่วนคดีมโนสาเร่ นั้นยังคงหลักการเดิม เพียงแต่ได้มีการปรับเพิ่มจำนวนทุนทรัพย์รวมทั้งตัดคดีไม่มีทุนทรัพย์ออกจากคดีมโนสาเร่ เป็นทุนทรัพย์ไม่เกิน 40,000 บาท และคดีฟ้อง

¹²เพ็ญอ้าง, น. 63-66.

ขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์ อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ไม่เกินเดือนละ 4,000 บาท เท่านั้น

ในสวนคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้นทางกระทรวงยุติธรรมได้พิจารณาเห็นว่า ตามมาตรา 196 เดิม ที่กฎหมายไม่บัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดได้เอง หากแต่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของโจทก์จะต้องยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาล และบังคับว่าคำร้องนั้นต้องมีคำสาบานของโจทก์ต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือคำสาบานของบุคคลอื่นที่โจทก์แต่งตั้งซึ่งรู้เห็นข้อความในคำฟ้องนั้นยืนยันว่าข้อความที่อ้างในคำฟ้องนั้นเป็นความจริงติดไปด้วยนั้น น่าจะเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ศาลไม่อาจนำหลักการของการพิจารณาคดีโดยรวบรัดตามมาตรา 196 มาใช้บังคับแก่คดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายมาตรา 196 ใหม่ โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ.2534 มาตรา 12 ทำให้บทบัญญัติของมาตรา 196 ที่แก้ไขใหม่แล้ว มีข้อความดังนี้

มาตรา 196 “ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธ หรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริง มีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โจทก์จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องขอให้ศาลพิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัดก็ได้

ถ้าศาลเห็นว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไม่ว่าโจทก์จะได้อื่นคำขอตามวรรคหนึ่งหรือไม่ ก็ให้ศาลมีคำสั่งพิจารณาคดีนั้นตามข้อบังคับที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ว่าด้วยคดีมีโนสาเร่ ภายใต้บังคับต่อไปนี้

(1) ให้ศาลออกหมายเรียกไปยังจำเลยแสดงจำนวนเงินที่เรียกร้องและเหตุแห่งการเรียกร้องและให้จำเลยมาศาลและให้การในวันใดวันหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไม่เกินห้าวันนับแต่วันส่งหมายนั้น โดยมีให้เป็นการเสียหายแก่การต่อสู้คดี

(2) ถ้าจำเลยมาศาลให้ศาลจดค่าแถลงของจำเลยลงในรายงานพิสดารและถ้าศาลได้พิจารณาค่าแถลงและคำให้การของจำเลยแล้ว เห็นว่าจำเลยไม่มีเหตุต่อสู้คดีนั้นก็ให้ศาลพิพากษาคดีนั้นโดยเร็วเท่าที่จะพึงทำได้ แต่ถ้าปรากฏต่อศาลว่าจำเลยอาจมีข้อต่อสู้อันสมควรก็ให้ศาลดำเนินการพิจารณาไปโดยไม่ชักช้า และฟังคำพยานทั้งสองฝ่ายก่อนพิพากษา

(3) ถ้าจำเลยได้รับหมายเรียกของศาลแล้วไม่มาศาลตามกำหนดนัดให้ศาลมีคำสั่งโดยไม่ชักช้าว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาแล้วให้ศาลพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว และพิพากษาโดยเร็วเท่าที่พึงกระทำได้

คดีอันอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรานี้ ห้ามมิให้ศาลอนุญาตตามคำขอของจำเลยเพื่อเลื่อนเวลายื่นคำให้การหรือเลื่อนคดี เว้นแต่จำเลยจะแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำขอของตนมีเหตุผลดี และสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้คดีอันสมควร หรือเมื่อศาลเห็นว่าโดยพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้เป็นการพ้นวิสัยที่จำเลยจะมาศาลหรือยื่นคำให้การก่อนหรือวันที่กำหนดไว้ได้

ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิม แล้วดำเนินการพิจารณาต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้”

มาตรา 196 ซึ่งแก้ไขปรับปรุงโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ.2534 ได้ปรับปรุงหลักการในสาระสำคัญ 2 ประการ¹³

(1) เพิ่มหลักการใหม่ว่า ถ้าศาลเห็นว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไม่ว่าจะโจทก์จะมีคำขอให้พิจารณาคดีโดยรวบรัดหรือไม่ก็ตาม ก็ให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีโดยรวบรัดอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ตามมาตรา 196 ได้ ซึ่งแตกต่างไปจากมาตรา 196 เดิมที่กำหนดให้ศาลจะสั่งให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดได้ต่อเมื่อโจทก์มีคำขอเท่านั้น หากโจทก์ไม่มีคำขอศาลก็ไม่มีอำนาจสั่งให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดได้

(2) ตัดบทบังคับของมาตรา 196 เดิมที่กำหนดว่า คำร้องขอให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดต้องมีคำสาบานของโจทก์ต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือคำสาบานของบุคคลอื่นที่โจทก์แต่งตั้งซึ่งเป็นผู้รู้เห็นข้อความในคำฟ้องนั้น ยืนยันว่าข้อความที่อ้างในคำฟ้องนั้นเป็นความจริงนั้นออกเสีย เพราะเห็นว่าเป็นการฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็นแก่คดี ทั้งนี้เพื่อเป็นการจูงใจให้โจทก์ใช้สิทธิเรียกร้องขอให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดตามมาตรา 196 มากขึ้น

ในเรื่องการตัดคำสาบานและการตัดคำร้องยื่นคำขอให้ดำเนินคดีโดยรวบรัดของโจทก์ออกไป ผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่กฎหมายตัดหลักเกณฑ์คำสาบานดังกล่าว จะเป็นการช่วยเหลือโจทก์มากกว่าจำเลย เพราะหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเป็นมาตรการป้องกันในเรื่องการที่โจทก์ไม่เอาความจริงมาฟ้องต่อศาล ตรงกับภาษิตกฎหมายที่ว่า “He who comes to equity must come with clean hands” เพราะการฟ้องคดีแพ่งในบางคดีโจทก์อาจจะสร้างพยานขึ้นมา

¹³ สุชาติ ตรวงเวชเกษม, “ปัญหาข้อกฎหมายในการดำเนินคดีบังคับจำนองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง: ศึกษาเฉพาะกรณีนำกระบวนการพิจารณาแบบคดีไม่มีข้อยุ่งยากมาปรับใช้กับคดีบังคับจำนอง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, 2544), น. 10.

เอง หรือไม่ก็เรียกร้องจำนวนหนี้ที่สูงเกินไปจากความจริง ผู้เขียนมีความเห็นว่า การสถาบันตนก็เพื่อเป็นการยืนยันว่าค่าฟ้องและพยานหลักฐานของโจทก์ถูกต้องแท้จริง โจทก์จะต้องเปิดพยานหลักฐานทั้งหมดหากโจทก์ต้องการให้คดีได้รับการพิจารณาคดีโดยรวบรัด เพราะเมื่อศาลรับค่าฟ้องและคำร้องแล้ว ก็จะพิจารณาค่าฟ้องและพยานหลักฐานที่โจทก์เสนอมาว่าสมควรเข้าสู่วิธีพิจารณาคดีโดยรวบรัดหรือไม่ ซึ่งไม่มีทางที่จำเลยจะมาแก้คำให้การในขณะนั้นได้เพราะเป็นคำร้องขอฝ่ายเดียว ดังนั้นการตัดหลักเกณฑ์เรื่องค่าสถาบันออกไปเป็นการกระทบสิทธิของจำเลยที่พึงได้ตามกฎหมายออกไป

2.5 การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) ออกบังคับใช้ในปี พ.ศ.2542

ในส่วนคดีโมโนสแเร่ ในปัจจุบันปรากฏว่าผู้ที่เกี่ยวข้องไม่นิยมใช้ประโยชน์จากการดำเนินคดีโมโนสแเร่เท่าที่ควร ข้อขัดข้องที่สำคัญที่สุดในทางปฏิบัติที่ทำให้คดีโมโนสแเร่ไม่ได้รับการปรับใช้น่าจะมีเหตุมาจากขาดแนวทางปฏิบัติสำหรับศาลและคู่ความที่ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินคดีประเภทนี้ ประกอบกับความคุ้นเคยทำให้คู่ความรวมทั้งศาลมักจะปรับใช้วิธีพิจารณาความอย่างคดีสามัญเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงการที่ผู้เกี่ยวข้องมักใช้ร่วมหรือปะปนไปกับการพิจารณาคดีสามัญ เป็นผลให้การเป็นคดีความยุ่งยากล่าช้า และมีค่าใช้จ่ายสูงซึ่งเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้มีการปรับแก้บทบัญญัติส่วนนี้ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดและเป็นธรรม ดังนั้นกระทรวงยุติธรรมได้มีการศึกษาถึงปัญหาดังกล่าวนี้อย่างต่อเนื่องรวมถึงการเสนอการพิจารณาแบบ Small Claims Tribunals ของประเทศสิงคโปร์มาปรับใช้กับการดำเนินคดีโมโนสแเร่ โดยมีการพิจารณาอย่างเป็นรูปธรรม ในการประชุมของคณะอนุกรรมการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งปรากฏว่าอนุกรรมการหลายท่านได้ให้ความสำคัญและเห็นว่าควรจะมีการศึกษาและปรับปรุงวิธีพิจารณาของ Small Claims Tribunals มาพิจารณาต่อไป¹⁴

กระทรวงยุติธรรมได้มีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงกระบวนการวิธีพิจารณาคดีโมโนสแเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เป็นกระบวนการที่เน้นการไกล่เกลี่ยเป็นสำคัญ เรียบง่ายไม่เป็นทางการกระชับและประหยัด เพื่อให้ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นสามารถยุติได้ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความ และหากไม่สามารถยุติด้วยวิธีดังกล่าวก็ให้นำกระบวนการวิธีพิจารณาที่เรียบง่ายมีความยืดหยุ่น โดย

¹⁴ สำนักงานส่งเสริมตุลาการ, “รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ครั้งที่ 4/2539”, 8 มีนาคม 2539.

เปลี่ยนแปลงระบบในการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป และการสืบพยานจากที่เน้นในระบบกล่าวหามาเป็นระบบไต่สวน (Inquisitorial System) เพื่อให้ศาลมีบทบาทและหน้าที่ในการค้นหาความจริงเพิ่มขึ้นมากกว่าที่จะให้เป็นหน้าที่ของคู่ความนำสืบพินิจข้อเท็จจริงต่อศาล เหมือนในระบบกล่าวหาซึ่งใช้อยู่ในคดีแพ่งสามัญ นอกจากนี้ยังแก้ไขปรับปรุงกระบวนการให้มีความกระชับ รวดเร็วและประหยัดซึ่งการแก้ไขนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีข้อโต้แย้งสามารถทำคดีมาสู่ศาลได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องว่าจ้างทนายความมาดำเนินการว่าต่างแตกต่างเหมือนกับการดำเนินคดีโดยทั่วไปและน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศาลสามารถแสดงบทบาทเร่งรัดคดีให้เสร็จไปโดยรวดเร็ว ถูกต้องและเป็นธรรมมากขึ้น¹⁵

ในส่วนคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้มีการแก้ไขปรับปรุงมาตรา 196 อีกครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ที่แก้ไขใหม่ด้วย โดยแก้ไขปรับปรุงในสาระสำคัญดังนี้¹⁶

(1) กำหนดข้อยกเว้น ไม่นำเอามาตรา 190 จัตวา ที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ในหมวดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ มาใช้บังคับกับคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เนื่องจากมาตรา 190 จัตวา เป็นการกำหนดให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลในศาลชั้นต้นเท่ากับค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บในคดีที่มีค่าขอให้ปลดปล่อยทุกข้ออันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ ให้เรียกเก็บเรื่องละ 200 บาท ซึ่งเป็นหลักการใหม่ให้ใช้เฉพาะกับคดีมโนสาเร่ที่เป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อยเท่านั้น แต่เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญซึ่งไม่ได้จำกัดจำนวนทุนทรัพย์ของคดีไว้ กฎหมายจึงให้เสียค่าขึ้นศาลอย่างคดีสามัญปกติ โดยไม่นำเอามาตรา 190 จัตวา มาบังคับใช้กับคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

(2) ปรับปรุงหลักการในมาตรา 196 วรรคสอง (1) เดิม ที่กำหนดให้ศาลออกหมายเรียกให้จำเลยมาศาลและให้การในวันใดวันหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควรไม่เกิน 5 วันนับแต่วันออกหมายโดยมาตรา 196 ที่แก้ไขใหม่นั้น ได้ตัดเงื่อนไขที่กำหนดไม่เกิน 5 วันนั้นออกเสีย เพื่อให้สอดคล้องกับปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะการกำหนดให้จำเลยมาศาลภายใน 5 วันนั้นเป็นการเร่งรัดจำเลยจนแทบจะไม่มีเวลาในการเตรียมต่อสู้คดีและศาลเองก็ไม่มีวันว่างพร้อมที่จะ

¹⁵ ธานีศ เกศวพิทักษ์, “วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่แก้ไขใหม่ บทบาทของศาลที่ต้องเปลี่ยนแปลง,” สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาล 4 และวิทยาลัยข้าราชการตุลาการ, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ, สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ, 2542, น. 1-2.

¹⁶ สุชาติดา ทรงเวชเกษม, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 13, น. 11.

ออกนัยพิจารณาได้เสมอไปทุกคดี มาตรา 196 วรรคสอง (1) ที่ได้แก้ไขนี้จึงกำหนดให้ศาลออกหมายเรียกให้จำเลยมาศาลและให้การในวันใดวันหนึ่งตามที่เห็นสมควรโดยไม่ให้เป็นการเสียหายแก่การต่อสู้คดี ซึ่งขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลตามข้อเท็จจริงของคดีแต่ละรายไป

2.6 การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) ออกบังคับใช้ในปี พ.ศ.2551

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับค่าฤชาธรรมเนียมและกำหนดให้หลักเกณฑ์และวิธีการในการไกล่เกลี่ยของศาล การแต่งตั้งผู้ประนีประนอม รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของผู้ประนีประนอม ให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา และแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การขอเลื่อนการนั่งพิจารณาและการพิจารณาคำขอเลื่อนการนั่งพิจารณาให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น และแก้ไขเพิ่มเติมการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในสำร่อยและคดีไม่มีข้อยุ่งยากให้ชัดเจนขึ้น¹⁷

ในส่วนคดีในสำร่อยและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ความหมายของ “การกำหนดให้หลักเกณฑ์และวิธีการในการไกล่เกลี่ยของศาลการแต่งตั้งผู้ประนีประนอม รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของผู้ประนีประนอม ให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา”

ผู้เขียนมีความเห็นด้วยกับการไกล่เกลี่ยก่อนการดำเนินพิจารณาคดีต่อไป เพราะว่าการไกล่เกลี่ยประนีประนอมนี้เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้การดำเนินคดีในสำร่อยและคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นกระบวนการที่เรียบง่ายไม่ยุ่งยากกระชับ ประหยัด และกระบวนการดำเนินคดีก็มีหลักการเดียวกันเช่นกัน และมาตรา 20 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนี้กำหนดหน้าที่ของศาลให้มีอำนาจในการไกล่เกลี่ยคู่ความให้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกัน ไม่ว่าการพิจารณาคดีนั้นจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ซึ่งในอนาคตหากกระบวนการพิจารณาคดีในสำร่อยและคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้รับความนิยม ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่าประชาชนในอดีตไม่เคยคิดจะใช้สิทธิทางศาลเพราะชั่งน้ำหนักดูแล้วไม่คุ้มค่าใช้จ่าย ความยุ่งยากลำบากหรือระยะเวลาที่เสียไปกับการเป็นความฟ้องร้องดำเนินคดี จะหวนกลับมาใช้สิทธิฟ้องร้องคดีในสำร่อยและคดีไม่มีข้อยุ่งยากทางศาลเพิ่มขึ้น ดังนั้นภารกิจที่ศาลจะต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีในสำร่อยและคดีไม่มีข้อยุ่งยากย่อมเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของศาลและเตรียมรองรับปริมาณคดีที่จะเพิ่มขึ้นดังกล่าวจึงได้ปรับปรุงเพิ่มเติมมาตรา 20 ทวิ ซึ่งได้ใช้บังคับทั้งในคดีแพ่งสามัญและคดี

¹⁷ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125/ตอนที่ 32 ก/หน้า 14/11 กุมภาพันธ์ 2551, ในส่วนหมายเหตุ.

มโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากด้วย อันเนื่องมาจากปรัชญาของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เป็นการไกล่เกลี่ยประนีประนอมการตกลงของคู่ความอยู่แล้ว

หากแต่เพียงในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมโนสาเร่เน้นได้เน้นในเรื่องของการไกล่เกลี่ยเป็นหลัก ดังนั้นจึงมีข้อแตกต่างในประการสำคัญ กล่าวคือในคดีแพ่งสามัญไม่มีบทบังคับให้ศาลต้องไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ประนีประนอมยอมความกัน ก่อนที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป แต่ถ้าเป็นคดีมโนสาเร่หรือคดีไม่มีข้อยุ่งยาก มาตรา 193 วรรคสอง บังคับไว้ว่าเมื่อโจทก์จำเลยมาพร้อมกันแล้ว ก่อนที่ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป ให้ศาลไกล่เกลี่ยก่อน ศาลจึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม มาตรา 193 วรรคสองอย่างเคร่งครัด ศาลจะใช้ดุลพินิจว่าไม่เหมาะสมหรือเหตุอื่นไม่ได้ ซึ่งหากการไกล่เกลี่ยในชั้นตอนนี้ไม่สำเร็จแล้ว ศาลจึงมีดุลพินิจที่จะไกล่เกลี่ยเมื่อใดก็ได้ในระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งกรณีนี้จะเป็นอำนาจศาลในการไกล่เกลี่ยตาม มาตรา 20

และผู้เขียนมีความเห็นด้วยในเรื่องการแต่งตั้งผู้ประนีประนอม รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของผู้ประนีประนอม ให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา เพราะว่าคู่ความอาจเกิดความกังวลโต้แย้งว่าไม่เป็นกลาง เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือใช้อำนาจไกล่เกลี่ยไม่ถูกต้องชอบธรรมจึงจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการปฏิบัติดังกล่าวโดยชัดเจน และไม่ต้องโต้เถียงกัน

ในส่วนคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ได้มีการปรับปรุงโดยตัดข้อความ มาตรา 196 วรรคสอง (1)-(3) ออกไปจากบทบัญญัติเดิม เป็นดังนี้

มาตรา 196 บัญญัติว่า “ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธหรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริงมีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โจทก์จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องขอให้ศาลพิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัดก็ได้

ถ้าศาลเห็นว่าคดีตามวรรคหนึ่งนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไม่ว่าโจทก์จะยื่นคำขอตามวรรคหนึ่งหรือไม่ ให้ศาลมีคำสั่งให้นำบทบัญญัติในหมวดนี้ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ เว้นแต่มาตรา 190 จัตวา มาใช้บังคับแก่คดีเช่นนั้นได้

ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมแล้วดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้”

จากบทบัญญัติมาตรา 196 ที่แก้ไขใหม่ ในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า คดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีแพ่งสามัญ มิใช่คดีมโนสาเร่ แต่เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีที่ไม่มีประเด็นซับซ้อน

ยุ่งยาก หากได้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่รวบรัด โดยนำวิธีพิจารณาคดีมีโนสาเร่มาประกอบใช้กับบทบัญญัติที่ใช้กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากย่อมจะทำให้คดีเสร็จไปได้โดยรวดเร็ว กฎหมายจึงบัญญัติให้นำเอาบทบัญญัติและวิธีพิจารณาคดีมีโนสาเร่มาบังคับใช้กับการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากด้วย

จากบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับคดีไม่มีข้อยุ่งยากดังกล่าวข้างต้น กรณีไม่ปรากฏชัดเจนว่าประเทศไทยรับเอาหลักกฎหมายดังกล่าวมาจากประเทศใด แต่เมื่อศึกษาประวัติกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย จะพบว่าการปรับปรุงกฎหมายโดยเฉพาะพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ถูกรวบรวมเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้มาจนถึงปัจจุบันจะพบว่า กฎหมายที่ปรับปรุงใหม่นี้ศาลไทยใช้วิธีพิจารณาความแบบที่ใช้ในศาลอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็หลักผู้ใดกล่าวอ้างข้อความอันใดฝ่ายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ให้ศาลเห็นหรือหลักการถามพยานที่มีการถามซัก (examination-in chief) การถามค้าน (cross-examination) และการถามติง (re-examination) จะเหมือนระบบกฎหมายอังกฤษทุกอย่าง เพียงแต่มิได้นำระบบลูกขุน (jury) ของอังกฤษมาใช้เท่านั้น¹⁸ และเมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ว่านักกฎหมายและผู้พิพากษาไทยมีความคุ้นเคยกับระบบกฎหมายอังกฤษ ทั้งนี้เนื่องจากศาลไทยได้ใช้กฎหมายอังกฤษอยู่หลายลักษณะ โดยเฉพาะตัวเงิน กับปรากว่านักกฎหมายในช่องว่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งรวมทั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย ได้สำเร็จการศึกษาจบกฎหมายจากประเทศอังกฤษ และเมื่อพระองค์ทรงสอนกฎหมายในโรงเรียนกฎหมาย พระองค์ได้ทรงนำบทบัญญัติของวิธีพิจารณาความแพ่งของอังกฤษมาปรับใช้กับประเทศไทย¹⁹ ทำนองเดียวกับประเทศต่างๆ ที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์²⁰ ซึ่งรวมถึงประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ตามหลักกฎหมายเรื่องการพิจารณา

¹⁸สุनीย์ มัลลิกะมาลย์, ไชยยศ เหมาะะรัชตะ, วิษณุ เครืองาม และคณะ, "รายงานผลการวิจัยวิวัฒนาการของกฎหมายไทยในรอบ 200 ปี," ภาคกฎหมายวิธีสบัญญัติ, กรุงเทพมหานคร, ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525, น. 35.

¹⁹วิชา มหาคุณ, ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), น. 48-50.

²⁰วรรณชัย บุญบำรุง, "วิธีพิจารณาความแพ่งตามกฎหมายฝรั่งเศสตัวอย่างของกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของประเทศซึ่งใช้ระบบ Civil Law," วารสารรพี 42 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, (2542), น. 117.

พิพากษาคดีโดยรวบรัด (summary judgment) ในกฎหมายระบบคอมมอนลอว์ อันมีลักษณะใกล้เคียงกับวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากของประเทศไทย จะพบว่าอังกฤษเป็นประเทศต้นแบบที่ใช้วิธีพิจารณาคดีดังกล่าวซึ่งประเทศอื่นๆ รวมทั้งสหรัฐอเมริกาก็นำมาเป็นแบบในการพัฒนาใช้ให้เหมาะสมกับประเทศตนในส่วนของวิธีพิจารณาของประเศอังกฤษ โจทก์จะยื่นคำร้องขอจะต้องสาบานตนด้วย วิธีพิจารณาดังกล่าวจะพบว่ากฎหมายอังกฤษจะให้สิทธิเฉพาะฝ่ายโจทก์เท่านั้นที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอ (ซึ่งจะแตกต่างจากหลักกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่เปิดโอกาสให้คู่ความทั้งสองฝ่าย) จึงคล้ายคลึงกับหลักกฎหมายเรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยากตาม มาตรา 196 อย่างยิ่ง ส่วนหลักการสาบานนั้นก็อยู่ในวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากของไทยช่วงแรกๆ ก่อนที่จะมีการแก้ไขดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น

ดังนั้น ผู้เขียนสันนิษฐานบนเหตุผลดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าหลักกฎหมายวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากของไทยนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลและรับเอาแนวคิดมาจากหลักกฎหมายมาจากประเทศอังกฤษ